



ПОШТАРИНА ПЛАЋЕНА У ГОТОВУ

БРОЈ 3

БЕОГРАД, ДЕЦЕМБРА 1935

ГОДИНА I

# ЖИВОТ И УМЕТНОСТ

ЛИСТ ЗА КУЛТИВИСАЊЕ ОСЕЋАЊА ЛЕПОГ

УРЕДНИК

ПЕТАР Ј. ОДАВИЋ

ИЗЛАЗИ МЕСЕЧНО

БРОЈ — 2 дин.

ПОЛУГОДИШЊА ПРЕТПЛАТА 10.— дин.

## МИЛОШКИ ВЕНУС

(VÉNUS DE MILO)

Нека је благословен онај грчки сељак, који је, обделавајући своје житно поље, ископао богињу, што је више од две хиљаде година у земљи почивала. Захваљујући њему, идеја Лепоте уздигла се за сублимни један степен више, и пластички свет поново је нашао краљицу своју. На појаву њену многе су се двери срушиле, и много је престижа као руком однесено било. Као у библијском храму, сви су идоли пали ничке на земљу. Венус Медичијев, Венус Капитолски, Венус из Arles-а, снизили су се пред Венусом, два пута Победничким, који их је појавом својом ставио у позадину. Људске очи да ли су икада посматрале савршенију форму? Косе му олако учвршћене, лелујају се као мирно море. Под траком, чело му се исцртава ни сувише високо, ни сувише ниско, него онакво, како се може замислити да је боравиште божанствене мисли... Очи су му удубљене под луковима обрва, које их осенчавају, и као да их ослепљују узвишим слепилом богова, чији погледи слепи за спољни свет увлаче у себе светлост, и њоме их прожимају. Нос му се везује с челим правом и чистом линијом, што је линија Лепоте. Уста му врло мало отворена, издубљена на угловима, чији је израз појачан *claire-obscur*-ом што на њих баца горња усница, дишу дахом бесмртности.

С те божанствене главе лепота се разлива по читавом телу као светлост. Врат му нема меке инфлексије лабуда, како су га про-

фани скулптори претстављали на Венусима. Врат му је прав, чврст, скоро округао, као какав стуб што носи бисту. Контрастом, узана му рамена развијају хармонију прса, као што су прса у Јелене, да би могла послужити као модел за чаше на олтару, прса надахнута вечитом чедношћу, коју љубав није усницама ни додирнула, и из којих би све четрнаесторо деце Ниобине могло да сисају, а да им контуре ни мало не оштете. Торзо му са каденцираним плановима означује лакоћу става. Десни му кук у гипком нагибу позе продужује своје њихање у драперијама што се спуштају, које, мало избочено колено оставља да падају у дивним наборима.

Али сублимна се лепота не може речима исказати. Једино језик Хомеров и Софоклов био би достојан да слави тај краљевски Венус. Каквим се речима може изразити величанственост тога три пута светог мермера, привлачност помешана са страхом који инспирише, и идеал који открива? Двосмислено лице сфинксово мање је тајанствено, но што је лице те младе главе, по изгледу тако наивно. Док му с једне стране профил изражава ретку благост, дотле су му с друге стране уснице стиснуте, и очи с погледом укосо, изражавају пркосно изазивање. Гледајте га с лица. Мирно му лице изражава самопоуздане победе, и потпуну срећу. Борба је само часком трајала. Једним погледом, излазећи из таласа, Венус је одмерио своју



снагу. И богови и људи признали су његову моћ. Ступио је ногом на обалу, и полунауг оставио да га смртни људи обожавају. Али тај Венус, није фриволни Cypris, кога су Ана-креон и Овид опевали; није Венус који виспитава љубав у еротичним смеровима, којем су на жртву приношene сладострасне птице. То је божанствени Венус, Венус победилац, стално жељкан, ал' никад не љубљен; апсолутан као и живот што је, непобедан, као што су и дражи пола, којем на челу стоји, чедан као што је и вечна лепота. То је онај Венус, што га је Платон обожавао, коме је Цезар дао име *Venus Victrix*, као *mot d'ordre* својој војсци уочи битке код Фарсале. Он је пламен који ствара и одржава, и даје повода извођењу великих ствари и јуначких умишљаја. Све што је чисто у земаљским наклоностима и љубави, душа осећајности, стваралачка искра, делић сублимнога помешанога са ниским страстима, све то, с пуно права њему припада. Остало припада вулгарним Венусима профанисаним копијама његове личности, који се ките његовим својствима, и узурпирају његов пиједестал. Неки држе, да му је оштећена нога почивала на глобусу, и тај би симбол употпунио његову величину. Око небеског Венуса звезде се мирно крећу и хармонично иде свет под његовим ногама.

Говорило се, да је Милошки Венус дело Праксителово. Бришими то име са његовог пречистог постолја. Праксител је моделисао своје богиње по куртизанкама, и скрнавио је мермер, који је Фидијас обожанствено. Његов Венус из Gnide-a распалио је Грчку нечистом жестином. Савременик Партенона велики је Венус рођен, као и грчки богови и грчки хероји у идејном зачеју. На његовом узвишеном мермеру нема ни трунке меса. Његовим цртама ничега сличног нема; грацијозно тело његово у којем се снага огледа, говори о духовном зачеју. Створено је јаким мозгом оплођеним идејом, а не присуством жене. Припада добу, у којем су скулптори изражавали надчовечанске типове и вечне идеје.

О богињо! појавила си се само часом људима у свем сјају твоје истине, и ето, дато нам је, да ту светлост можемо гледати. Твој зрачни лик открива нам рај Грчке, онда, кад је под првим зрацима уметности саздавао човек богове из утробе успаване материје. Из кога си нам реда векова дошла, о млада владарко? У какве нас свете традиције уводиш? И сам Хомер није ти признавао величину, пошто је твој фантом метнуо у мрежу, у којој је Вулкан изненадио браколомнике. Да би

ти се лепота опевала, потребна би била лира са три жице, које су дрхтале под прстима Орфеја са религиозном озбиљношћу, по долинама света који се рађао. Али неће дуго проћи, а твој ће примитивни тип покврати и деградирати. Песници ће те енервирати у мејуштву Анатхонте; проституисаће твоју идеју у разузданим фикцијама, и вальаће ти тело по свим постельјама. Скулптори ће од тебе правити баханткињу и куртизанку; уносиће те у оргије и мермера и бронзе; савијаће у ласцивне позе твој племенити став, душа хетера увућиће се у твоје божанствено тело, и лик ће ти унаказити. Венус ће се осмехивати, правиће се да је чедан, излазиће из купатила, чешљаће косе, и огледаће се у огледалу... Али, шта те се све то тиче, о богињо, кад неповређена излазиш из тих светотатских метаморфоза. Данте нам, у својој поеми, показује Фортуну, како креће свој точак, и како, тајанственим припремама, сипа на људски род и добро и зло, и успехе и неуспехе, и срећу и катастрофе. Људи је проклињу и оптужују. Али она те увреде и не чује. Мирно, „међ првим створовима, она обрће своју сферу, и радује се своме благајству“... Исто тако и велики Венус шири, на срећу, у душе високе мисли, и ниске прохтеве, свете сласти и нечисте жеље. Али увреде не стижу до њега нити га врећају, пена, коју је дигао не стиже до њега. Усправан на свом пиједесталу, мирно обрће свој звездани глобус:

Volge sua sfera e beata si gode.

Ко није, улазећи у Лувр, у салу у којој влада Богиња, осетио онај свети страх, — *deisa daimonia* — о којем говоре Грци? Држање јој је поносито, скоро претеће. Непомућена срећа, коју у есенцији својој црпи савршено биће, зграњава вас и понижава. У њеном телу нема скелета, нити има суза у њеним слепим очима, нити има утробе у њеном торзу, где мирно и правилно тече крв, као сок у биљу. Она је од камене расе Дејукалијона, а не од породице крви и суза коју је Ева родила. Сећамо се оне *Химне Аполону* коју приписују Хомеру, у којој се осмехује она строфа олимпијског презирања и тако свирепе ведрине: „И музе у хору, дозивајући се звучним гласовима својим, почињу да певају о вечним даровима богова и о крајњој беди људи, који, по вољи бесмртника, живе безумни и немоћни, неподобни да нађу лек против смрти и одбрану од старости.“

Оставите дакле нека чар делује. Уморни од сумње и неспокојства модерне мисли, од-

марајте се на подножју величанственог мермера, као у сенци каквог античкога храста. И убрзо ће вашом душом мир завладати. Статуа ће вас обавити свечаним обликом својим, и изгледаће вам, као да вас је обрлила својим рукама. Полако ће вас уздићи до чисте лепоте. Мирна животна сила њена и вами ће овладати. Светлост и ред овладаће ва-

шим духом помраченим узалудним сновима и страшним фантомима. Мисли ће вам узети облик античких мисли. Изгледаће вам као да се поново рађате у зори света кад је човек лако ступао по пролећној земљи, и кад је звонки осмех богова одјекивао под сводовима Олимпа као пријатна грмљавина по чистом небу.

Paul de Saint-Victor.

## КРИТИЧАРИ И ЧИТАОЦИ ДЕЛА ЛЕПЕ КЊИЖЕВНОСТИ

Да ли би с обзиром на такозвану нову уметност, која се и код нас упорно пропагира, и с обзиром на широку нашу читалачку публику, белетристичких дела, могло се рећи, да се широка наша читалачка публика тих дела, налази као на правом беспуњу неком? Ја мислим, да се у нашој средини, с доста оправдања то питање може да постави.

Да људи разнолике културе, и нарочито разноликих душевних и моралних диспозиција, износе разнолика мишљења о уметничким делима, па и о делима лепе књижевности, једна је сасвим нормална и обична појава. Али, да се о добрим уметничким делима, па и делима лепе књижевности, доносе и врло неповољне оцене, а о врло рђавим делима доносе најповољније оцене, појава је, која широкој читалачкој публици може само од штете бити, јер је заводи на стрампутицу, и не дја јој да се приbere. Људима, који се колико-толико разумеју у томе послу, лако је наћи се и у таквим приликама. Лако им је увидети, да је такве оцене поред недовољне спреме, могла диктовати или завист и пакост, обично оруђе сићушних људи, или жеља, да хвалећи оно што не ваља, на један индиректан начин подижу цену самима себи.

Шта дакле у таквим случајевима да ради недовољно обавештена, а жељна да буде добро обавештена, широка читалачка публика? Шта да ради, кад ето има људи, који иако у души свесни неисправности своје, с предумишљајем јој отежавају да се приbere и да дође до што правилније оцене вредности и уметничке стране дела лепе књижевности која чита?

### I

Радити на белетристици, или на пољу лепе књижевности, како се то код нас каже, значи радити на поезији, на уметности, дакле на култури лепога. А материјал за израду и тих уметничких дела, пружају душевне и духовне одлике човекове; пружа однос човека према другим људима, према мањим и већим заједницама људским, према појму о животу уопште и о смрти, и према природи.

Из то неколико основних принципа о животу људском, и истина до којих се дошло истукством прошлости, прпели су велики писци дела лепе књижевности, знања, и стварали своје личне концепције о свему што се односи на њих лично и на друге људе. А како су диван свет идеја и претстава износили велики песници свих времена, и на какав су начин знали да усталасану и потресену осећајност нашу, и разиграну машту нашу, и чежњу нашу за лепотом изводе у хармоничне целине! Средства пак, којима су се служили, била су тако проста и обична, као што су биле обичне појаве из живота људи, што су их узимали за предмет свога уметничког рада. Али баш због тога и јесу та дела њихова од општег људског значаја и од универзалне вредности.

„Принцип поезије,“ вели један француски песник, „састоји се искључиво у оној тежњи људској ка некој вишој лепоти, и манифестије се у оној душевној узбуђености, у оном ентузијазму, који нема ничега заједничког са страшћу нити са опојношћу срца...“

А како и ја налазим, тај ентузијазам, то је она кулминациона тачка, до које се у умном, душевном и духовном развијању своме, смрти човек може највише да успне. Пред погледима неме вечности, бескрајности и тајанствености у које тоне све што је људско, томе ентузијазму ничега равног нема. Ни у једном другом моменту свога живота, не стоји човек ближе Богу и правом, тако жудно ишчекиваном сазнању, но у томе екстатичном стању, изазваноме осећајношћу на појаву лепога.

И тек кад се са потпуном убеђеношћу дође до таквог закључка, тек се тада у правој светlosti својој јави песник, и стекне се јасан појам о личности његовој, и мисији његовој у друштву људи, и тек се тада дође до убеђења: да од њега већег учитеља и васпитача, и сигурнијег вођа људи нису имали. А ако је истина, да осећање лепоте у свим појавама њеним, даје људима могућности, да у кратком земаљском животу своме, доживљају неизмерне радости, онда од оних, који се труде да то осећање код других или изазову или појачају, људи не могу веће



пријатеље имати, пошто се на томе осећању велики принцип љубави, на којој свет почива, јави у свој величанствености својој.

И то су они моменти, кад и најобичнији човек, кад и обичан радник какав, пошто је у песничком делу нашио на неке партије, које су му се нарочито срца коснуле, може помислити и себи рећи: скроман посао што га ја обављам не баца ни најмању сенку на мене као човека, нити на мој приватан живот, нити је богатство душе моје ма у колико умањено положајем мојим у друштву. И пред духом мојим, и пред погледима маште моје, граница нема, нити за мене друге разлике међ људима има сем оне, по којој су једни добри, племенити и душевни, а други зли и бездушни. Са тих истине мени је у души мирно, и душу моју потреса радост. До те истине дошао сам вођен појмом, с једне стране о пролазности свега, а с друге о вечности, и сновима и љубављу, и одушевљењем што се очituје у делима песниковим.

Јест, тако шта може себи да каже и најобичнији човек, и најобичнији читалац. И због тога, сви прави песници обраћајући нам се, могли би нам и овако нешто рећи: Сваки од вас, такав какав је, носи у себи искру са пламена вечног живота. У колико сваки од вас успе, да ту свету искру у себи што више распламти, утолико ће се брже удостојити душевнога мира и задовољства па и среће. За то сваки боговетан дан пружа вам средстава и могућности, кад само будете припремни, да утиске спољњега света претходно пречистите на пламену томе. И док у прошлости ниједног камена-жртвеника није било, на којем се без престанка дизао пламен са поднесених жртава, тај животни пламен гори у вами без престанка, гори у храму што се диже на осећајности вашој и чежњи вашој за лепотом, за добним, и на сновима највише творачке интелигенције, тим прасветом, из којег је овај видни свет поникао.

Уосталом, да нам то Богом обдарен песник и не каже, по прочитању његових дела, ми, на некакав интуитиван начин, и сами долазимо до таквог једног закључка.

Али, и васпитни систем младежи по школама, и васпитање књигом и читањем, само су једно више или мање успешно средство, да се рођењем на свет донесеним наклоностима, добром, што више полета да, а рјавим, што више на пут стаје. Полазећи са тога несумњивог факта, мора се доћи до закључка: да ни васпитни систем, ни читање поетских дела, нису сами по себи у стању, да и једног дечка и младића, да и једну девојчицу и девојку, стварају добрија. Шта ће од свакога човека бити, то је њему на најансолутнији начин наречено још у самом часу рођења његовог. Али и поред тога, или још боље рећи, баш с обзиром на то, није све једно шта ће младићи и девојке да читају у даними превирања душе и срца свог. То није индиферентно, јер као

што је познато: и кад се најздравији организам, ма и за кратко време, обре у загушљивој атмосфери, и тај и такав организам осетиће на себи зле последице те загушљивости.

## II

Примењујући овом приликом тај пример искључиво на дела лепе књижевности, природно је, да се човек запита: има ли каквог сигурног пута и начина, да неко са стране с успехом одвраћа публику да у руке узме рјаву књигу, па да тако избегне нежељене последице за себе? Да избегне на пример губљење времена, које се може на што боље употребити; да избегне скривављење онога нечег неприкосновеног, што сви нормални људи осећају у души својој? На такво једно питање најмеродавнији одговор даје нам искуство прошлости, и тај одговор гласи: таквих путева и таквих начина нема.

Људи, који се и сами сматрају, а које, ма то било и на извесно време само, и друге сматрају за меродавне да у том погледу дају упутства широкој читалачкој публици, то су књижевни критичари. Колико је пак и самих њих, у своје доба на гласу критичара, који су радом и стручном спремом својом, који су високим душевним квалитетима, искреном љубављу према послу и непристрасношћу, оправдали поверење широке читалачке масе, познато је. Што се пак наших дана тиче, мислим да се може рећи, да ми данас немамо ни једног активног критичара, чији би ауторитет био опште признат.

То долази отуда, што је лична симпатија или антипација критичара према писцу, многима од њих главни аргумент за оцену пишевог дела. У колико пак такав начин писања, и под таквим приликама спремљен књижевни и уметнички обавештајни материјал, може бити од користи читалачкој публици, и сувише је јасно.

За доказ тога свога навода, ја нећу да наводим имена тих критичара, иако бих примерима из њихових радова, несумњиво утврдио штетност њиховог висења по интересе широке читалачке публике. Али трпељива читалачка публика као да и јесте за то, да неспособни људи, да људи узаних видокруга, на њен начин праве разне експерименте. Велим изриком: људи неспособни и људи узаних видокруга јер су одувек способни људи и људи широких видокруга, од првих књижевних покушаја својих у јавном животу, до ситница знали, какав треба да је однос њихов према широким масама, да би тим масама у истини од користи били.

Који је на пример од наших критичара скренуо пажњу нашој читалачкој публици на оно тако солидно, само по себи тако васпитно мишљење француског књижевног критичара *Фаге-а*, на ону управо поруку његову француској читалачкој публици, која гласи: „Никада не треба читати критику извесног књижевног дела пре, но што се прочита само то дело.“ Или, који је од њих скренуо пажњу нашој чи-



талачкој публици на онај савет његов: „Бежите, бежите од навике, да чitate критике, а не и писце критикованих дела. Напуштајте ту навику још чим из гимназије изиђете, јер таква навика ствара глупаке, таква навика ствара од људе сателите, а ако се баш не требе надати да будемо сунце, не треба ништа радити и да будемо месец, то јест сателит, то јест биће без ичега лично свога, које, као јадне слепе људе, други воде...“

Ја се не сећам, да сам један једини пут чуо и такву једну поруку, упућену нашој читалачкој публици од стране наших књижевних критичара, или бар оних који се сматрају за компетентне оцењиваче бељтистичких дела, чији писци имају претензију да су уметници. А међутим на како би лак начин наши књижевни критичари ставили у јасну светлост и своје стварне, књижевно-уметничке подобности, и исправне уметничке смерове своје, да су се и они ма једном сетили да кажу, обраћајући се читалачкој публици: „Знате ли шта, драги читаоци, оно што износимо, то је само наше мишљење, али ако и ви сами нешто вредите, и положете на личне своје назоре, и погледе и на свој лични укус, ви ћете на ово наше мишљење гледати само као на једно средство више, да дођете до што правилније оцене дела о којем говоримо.“

Сем тога, код нас има и таквих књижевних критичара, који радом својим несумњиво утврђују, да ни сами немају пречишћене појмове о значају лепе књижевности и о уметности уопште. Има их шта више и такових, који не бирајући изразе, данас куде оно, што су до јуче хвалили и обасипали свим могућим тоновима бенгалске ватре, па још и поред тога верују, да такви поступци њихови неће оставити никаквога трага на репутацији њиховој. И кад се тако шта дешава и књижевним критичарима, чија се имена најчешће спомињу, шта је онда остало широкој читалачкој публици у часовима чежње њене за емоцијама више-г реда!?

По моме мишљењу, у томе случају појединцима, који ту публику сачињавају, не остаје ништа друго, но да се поуздају у саме себе, и да поклоне веру своме личном критеријуму. О читаоцима који то нису у стању, то јест који нису у стању да о прочитаној приповеци, роману или песми, даду своје лично образложено мишљење, о тим читаоцима не треба ни говорити

### III

Код нас у последње време врло се мало читају дела лепе књижевности. Дух расула и болесни појмови што се очитују на многим пољима делатности, дискредитовали су и уметничке творевине лепе књижевности, и замрачили су светле хоризонте и дубоко људско саосећање под којима су стваране. Ако су се пре последњих ратова, бар у градским насељима нашим, почеле биле да стварају ма и најмање оазе

породичних библиотека, и на њих се гледало као на капитал своје врсте, наших дана, тај тако здрав појам један такође је ослабио. Данас и најбоље књиге врло се мало купују.

Говорећи dakле о читалачкој публици, ја под тим општим именом подразумевам оне читаоце, који се паште, да задовоље узбудљиве гласове своје душе, ту тако обичну појаву код свих нормалних људи, кад-год ти гласови почну мало јасније да одјекују и кроз хуку што је беспрекидно ствара свакидањи стваран живот. Мислим на оне из нашега друштва, који жељни одговора на питања што им живот тако често ставља, и управо намеће, радо те одговоре траже у делима људи, који историју срца људског сматрају за науку над наукама, за мудрост над мудростима, и раду на тој историји посвећују читаве животе своје.

Узимајући dakле у обзир искључиво оне читаоце наше, који су размишљајући о животу дошли до закључка: да је рад на уметности, па dakле и рад на лепој књижевности, у свим цивилизованим срединама од дубоког значаја и од непроцењиво велике вредности; да је најкомпетентнији за оцену душевних прилика појединих народа, и философског схватања њиховог о животу, о смрти и о природи, — узимајући овде у обзир искључиво такве читаоце наше,— ја ова размишљања своја једино њима и упућујем. То чиним стога, што држим да суграђани наши, који се радо задржавају на мислима о прошлости, о краткој живота, о духовним и душевним вредностима својим, о жељи за личним усавршавањем својим, имају највише услова, да брину бригу и о општим интересима народа нашег, и да с обзиром на њих можемо мирно гледати на будућност нашу.

Што и у раду на лепој књижевности нашој има непријатних и ружних појава, томе су у многоме криви неки од оних, који су без довољно спреме, и са мало духовних квалитета, узимали на себе улогу да о вредности и значају дела лепе књижевности, обавештавају читалачку публику. А због тога смо и дочекали, да на том пољу имамо више корова но здравога духовнога плода.

И док постоји законом предвиђена контрола за публици намењене радове чисто политичког карактера; док постоји контрола санитетске власти о ономе што се спрема за јело и за пиће људима, дотле још нема закона на основу којег би подлегала стручној контроли дела која се објављују под именом дела лепе књижевности, међ којима, као што је познато, има публикованих и такових, који убрзивају отровне бациле у душе држављана.

### IV

Каква се према томе племенита дужност намеће онима, који узимају улогу критичара дела лепе књижевности, а како су понеки од њих ту улогу своју злоупотребљавали.



Кад дакле наша читалачка публика нема сигурно стручно-уметничког и непристрасног упута за процену дела што се публикују под именом дела лепе књижевности, то је онда још понајпре сваки читалац упућен на самога себе и на своје лично мишљење.

Ако је по прочитаном једном таквом делу, осетио у души изазване пријатне моменте из личне прошлости своје; ако је у сновима о срећи, осетио нове радости и појачану веру у живот и лепоте овога света; ако је осетио у себи ново придошлију снагу и неодољиву вољу за личним усавршавањем својим; ако је у коме моменту и којупо кајничку сузу пустиси, или се, уз сетне уздахе, сетио својих драгих покојника, и остао часом да размишља о тајанственом појму о времену и о прошлости, — тада, нека се као год и за лањски снег, и не распитује, шта о томе делу мисли тај и тај оглашени књижевни критичар, и нека буде сигуран, да пред њим стоји право песничко дело.

А исто тако: кадгод му по прочитаном делу, не оживе младалачки снови; кадгод му интимни делићи осећајнога света остану нетакнути; кад у томе делу не нађе ни слаби наговештај одговора на ма једно од многих питања и загонетака што их свакидашњи живот ставља; кад у току читања осети, да му се у души нешто буни или узнемирује као на увреду неку, или као кад, у сталној чежњи за душевним миром, делом тим ни најмање задовољење не прибави, — нека не иде ма кога да пита: какво је то дело? И без тога нека зна да је рђаво, па ма ко и ма шта о њему рекао, или га можда још и хвалио и препоручио.

Само морам поновити: кад кажем сваки читалац, ја под тим именом замишљам интелигентне људе који држе, да ће им и дела лепе књижевности помоћи, да доживљају чисте радости; да им олакшавају да дођу до што утешнијих закључака о животу, и учине, да што прибраније сносе судбину своју, и то помоћи им на један деликатнији начин, но што би била помоћ указана им у томе погледу са које друге стране. То велим с тога, што се за рад на лепој књижевности и на уметности уопште, као историографији срца људског, може рећи да се једино на то и своди. А од такве једне дисциплине, друге више опште људске и више алtruистичке не може бити. Једино на тај начин схватајући свој позив, обдарени писци делом лепе књижевности успевали су да даду велика дела. И то је оно, о чему би требало интелигентне читаоце што чешће обавештавати. И зато, међ онима који узимају на себе улогу ментора и вазспитача публике која чита дела лепе књижевности, само они који позив свој тако схватају и који у то непоколебимо верују, могу публици од користи бити. А кад кажем од користи, мислим на значај вредности душевне и духовне, која вредност ничега заједничког нема са материјалном вредношћу.

Али на жалост, таквих је критичара и међу онима оглашенијима код нас било мало. Међ њима

било је и таквих, који су дела лепе књижевности, дакле уметничка дела, оцењивали и са чисто рационалне тачке гледишта, иако разумом није човек био у стању да реши и најосновнија питања нашег постојања: зашто долазимо на свет? и зашто нам је живот дат?

Међутим, зато, што песницима „срце врши улогу мозга“, „они не верују у саму мисао, јер осећају да им је мисао скучена и ограничена и сањају о једној крилатој, гипкијој, хитријој способности, која је у стању да разрешава сплет мистерија које нас стежу...“

## V

Доносити, дакле, закључке о уметничким делима са гледишта само разума, значи о манифестијама душе, духа, маште и снова, не водити рачуна, иако је у појмовима што те речи претстављају, више есенцијалних елемената природе човекове, но само у физичким, иако су физичкој, материјалној страни живота човековог на земљи границе тачно одређене, а духовној нису.

Као у моментима задовољства, душевнога мира и одушевљења, исто тако и у мучним моментима душе човекове, уметничка дела, па и дела лепе књижевности, имају извесну моћ, да одушевљењу човековом и чежњи његовој за неким лепшим светом јачег потстрека дају, а у мучним му тешким моментима, да му као добри геније неки утеху пруже и надом га храбре.

Под лично за себе створеним небом, под којим се до смрти креће сваки човек, њему се неминовно задржава узнемирена пажња на мноштво појава, како ће на крају доћи до закључка: да му љубопитство никада задовољено бити неће, и да неће никада решити тајне којих је тако много око њега. И због тога, ако је финије природе дубока сета или само блага меланхолија сколиће му душу.

И ето, ти моменти, што су их људи од вајкада преживљавали, били су они елементи, из којих је уметност никла, у којима су и класични писци дела лепе књижевности, црпели плодоносну инспирацију своју.

Колико је међутим данас код нас њих и песника-писаца, и критичара њихових дела, који су то опажање и тај рефлексивни закључак сматрали за једино оправдану полазну тачку својих књижевних творевина?

Кад је оно велики енглески песник Wordsworth, рекао: „Права поезија је обучавање, и ја хоћу да ме сматрају за учитеља, а не за што друго“, он је у то мало речи изнео дефиницију значаја поезије, и једино достојне улоге песника.

Ако му, дакле, на то једино правилно схватање поезије и дела лепе књижевности, критичар не скрене нарочиту пажњу, интелигентном читаоцу, који је необавештен узео да чита рђаво дело, требало би још



од првих страна тога дела да буде јасно: ко је писац, какве је памети, колико има услова да буде учитељ и вођ другима, шта зна и уме, и има ли талента.

Али, да би интелигентан читалац са што више убеђења дошао до правилног закључка о тим питањима, и да би имао што солиднијих разлога за то, сасвим је природно, да би он у томе циљу требао да има подршке у естетичким назорима каквог спремног, широко културног и непристрасног критичара. У колико је таквих критичара више, у толико је и већа заслуга њихова за дизање душевног и духовног ниво-а средине у којој живе. До таквог једног закључка доћи ће сваки интелигентан читалац, који је имао прилике да чита, било у преводу, било у оригиналу чувене стране писце дела лепе књижевности. Са сваким својим уметнички успелим делом, ти чу-

вени и велики аутори доказали су, да пишу не ради ефемерне кратке забаве и разоноћења беспосличара и људи који не знају шта ће с временом, но ради тражења путева и начина, како да се узнемирена срца људска смирују и како да се олакшавају жи вотне перипетије.

И с обзиром на ту есенцијалну, чисто уметничку одлику великих писаца дела лепе књижевности, интелигентни читаоци тих дела, имају више услова да раширишћавају замрачене хоризонте на нашем уметничком небу, од многих критичара, од којих је већине пријатељски или непријатељски расположена према писцу и пише критике, не толико да аналитички износи добре и слабе стране дела, колико да дозвољеним и недозвољеним, оправданим и неоправданим средствима велича или унижава писца.

## ФРЕСКО СЛИКАРСТВО И СРПСКЕ ЗАДУЖБИНЕ

Фреско сликарством названи су радови на зидовима српских задужбина. Тада назив употребљавају и научари, који студирају српски средњевековни живопис у смислу историјском, иконографском и уметничком.

О самој техници тога живописа мало је писано па су тако технике наших задужбина остале некласифициране.

Наш средњевековни живопис не припада фреску, већ темпери и казеину. Ове технике су исто трајне као и фреско, шта више, отпорније су према киселинама, него фреско, а скала боја им је богатија.

Овим техникама радили су наши зографи на зиду и на приправљеним даскама за иконе.

На даскама су приређивали подлогу, која је била бела и потсећала на зид. Зато су ове иконе, и иконе сликане на зиду, биле заправо једно те исто по техници, ако нису биле фирмизоване или лакиране, а за лајка давале утисак уљаних слика. Казеин је техника која се употребљавала у другом веку после Христа у Грчкој, Риму и Помпеји, а Византинци и Ренесанс употребљавали су ову сјајну технику за сликање зидова покућства и слика.\*

Казеин је најсличнији фреску, а познато је да су многе фреске биле дотериване казеином. Примера ради спомињемо фреске у Штросмајеровој задужбини, које је сликар Lj. Sestz, дотеривао казеином у Ђакову.

Казеин је бела емулзија с којом се мешају боје и која има велику лепивост, да јој ни вода ни луг не може нашкодити. Та емулзија се приправља од сира и креча, нарочитим кухањем у затвореној боци,

до извесне температуре. Лепивост ове емулзије је најбоља прва два до три дана, па се при раду казеин мора и приправљати свака два до три дана.

Успело нам је утврдити, да су овом техником сликане задужбине *Каленић* и *Љубостиња*.

Казеином се може и дебље сликати и зато на светитељским амофарима, крунама, ларосима, жеzinама итд. налазимо партије дебљих наслага боја. Овим начином су се постизавали ванредни ефекти и пластика.

Пробама, душичном киселином ( $\text{HNO}_3$ ), сумпорном киселином ( $\text{H}_2\text{SO}_4$ ) и солном киселином ( $\text{HCl}$ ) испитали смо боје и састав малтера. Малтер је био од креча и плеве или креча помешаног са кудељом. Ова подлога је необично јака и отпорна. Даље нам је успело утврдити да је *Жича* сликана темпером, а капелице фреско-секо. Исто тако је сликана *Павлица*.

Темпера и фреско-секо две су технике у којима се налазе емулзије за мешање и везивање боја. Оне имају у себи лепивост, која је потребна за боје, које ће се вековима, услед ваздуха и светlosti, подврћи једном хемијском процесу да отврдну. Према овоме нису ни наше задужбине могле у почетку, на својим зидовима имати овако отпорне слике, какове су оне данас.

Обзиром на то, да се у обе ове технике меша емулзија, то оне никако не припадају фреско-сликарству, јер се код фреска употребљава чиста вода за мешање боја на мокри малтер, који се састоји од креча и песка. У нашим задужбинама оваквог малтера нема, већ малтер од креча и плеве, који је способан за темперу и фреско-секо.

\* Von Sachs: Lehrbuch der Maltechnik — Berlin, 1927.



### Шта је фреско-секо?

Фреско-секо је стручни израз за технику, којом су радили Византинци у XII веку. Технику фреско-секо познавао је и Giotto, па је један део својих слика радио на тај начин. Зидови за ову технику морају да буду сухи (обратно од фреска, где су зидови мокри), а места, која желимо насликати кречимо и на то мокро кречење радимо бојама, којима смо додали казеин (код фреска се не додају никакова спојна сртства већ чиста вода), да бље веже. Слика на овај начин потсећа на фреско, па ће је лаик сматрати фреском. Према томе фреско и фреско-секо није једно те исто.

Још нам остаје да растумачимо темперу, коју имамо у нашим задужбинама добро и богато заступљену. Темпером су сликали Египћани на камену, дрвету, папирусу, итд., а иза њих Грци, Римљани и Византинци, који нису ушли у тајне египатске темпере, која је своју свежину сачувала до данас. Египћани су, понекад и фирмизовали своје темпере. Темпера, је важна у Ренесансу до краја XVIII века. Утврдило се да је 80% слика старих мајстора припало технички темпера а не уљаном сликарству. Темпера када се фирмизује сличи уљаној слици, а тако се може и казеин фирмизовати.

У Грачаници је један Немац, који је копирао лозу Немањића, фирмизовао ову велику слику и тако је претворио у уљану. Слика је потамнила, али се још увек детаљи добро виде. Претпостављам да је тај Немац знао да се темпера и казеин може фирмизовати а фреско не. Како ове слике у Грачаници нису фреске, то је ово дотични сликар учинио, да види бље детаље а уједно с тиме конзервирао слику.

Иконе, које су рађене на даскама темпером, постају тамније кад се фирмизују, док египатска темпера нија потамнила.

Темпера је емулзија која се добија од мешавине сирових јаја, сушивих уља и воде. Темпери можемо додавати фирмиз, балзам, гуму, туткало, штирку, а може се радити и без ових додатака.

Темпере се деле у природне и вештачке.

Природне темпере су јаја, млеко и биљни со-кови. Скухана и оцеђена кудеља добра је темпера

као и млеко смоквина листа. У нашим манастирима Павлици и Каленићу, налазимо трагове штирке (скроба) у темпери, а у Жичи јаја.

Наше задужбине рађене су у темпери и казеину, то јест, у фреско-секо техници, које су веома добре за дводимензионално сликање и полихромију. Фреско, како га ми данас знамо, и како га многи црквени одбори код конкурса својих оглашавају, није никада ни постојао у нашим задужбинама, нити се њиме може постићи сличност са нашим средњевековним живописом.

Фреско је западњачка техника, а том техником је почeo да ради Pietro Orvieto g. 1390 у Campo Santo (Piza). Тај и такав фреско употребљавају наши садањи сликари у уверењу, да су се приближили технички српског средњевековног живописа. Да је постојала једна слична техника, фреску (Stucco lustro) о томе нас уверава дело H. Sachs-a, а да су и Египћани прије 2000 г. знали за боје везане са органским сртствима, упућује нас Dr. H. Schmid у расправи о фреску, у којој вели за Египћане, да су били први који су креч и мраморну прашину употребили за подлогу једне технике — коју су Грци и Римљани усавршили, до сјаја. Та техника је Stucco lustro, коју смо нашли у Стобима у епископској цркви из IX века\*), и која се ради на мокром зиду као и фреско, а затим глади хладним или топлим плавалима да помоћу воска добије сјај. Ово глађење зидова може да се кроз десет година опетује а зидови добијају чаробан изглед кроз боје, које постају жарке и чисте. Ова техника се веома развила у Помпеји, па је трајна као и фреско.

Ренесанс је употребљавао фреско због тога, што је та техника способна за моделацију и модулацију — за округло схватавање форме и трећу димензију, зато су и барокисте усвојиле фреско, јер су хтели дати ваздух и простор, лепршаве драперије и животог човека, док иконографија источне цркве није ишла за том умешношћу и уметношћу, већ је остала строго декоративна, аскетска и дводимензионална, а технике казеина и темпере биле су за то најподесније.

Миленко Д. Ђурић,  
акад. сликар-иконограф

\* М. Д. Ђурић: О скидању видних сликарија у Стоби — Стариар — Београд, 1932.

## ЛЕПОЈ И УЗВИШЕНОЈ ДЕВОЈАЧКОЈ ПОЈАВИ

Кроз векове, кроз вечност бескрајну,  
Кроз све мене што су људе снашле,  
Најмилију своју повест сјајну,  
И кад у мрак душе би им зашле,  
Само тобом писали су људи.

Твој чар само знао је да буди,  
К'о и челик искру из камена,  
Искру ону, што нам крију груди,  
У нас палу с божанског пламена,  
Која често притајена спава.



Тобом срећа, али она права,  
Међ људ'ма је себи станак свила;  
Због тебе је, са видика плава,  
У срца нам свој благ мелем лйла,  
Нада, чедо божанског порекла.

Ти си повод тајнога зачетка  
Свих лепота што их људи знали;  
Мимо тебе никаквога лека  
Не би било срцу када жали:  
Срећне дане кад му прошлост скрије.

Твој тренутни кад нас одејај свије,  
На уздарје он нам вечност снесе;  
Чак ни сунце, да нам тебе није,  
Немојно је да што допринесе  
Остварењу наших идеала.

Земља ништа није већег дала,  
Нит' од тебе може већег дати.  
Кад ти земља пева химне нове,  
Тад се крај ње хор генија сјати,  
И блажени крај ње дуси плове. O.

## ИЗ ЖИВОТА ЕМЕРСОНОВОГ

...Дигао се врло рано, и гледао како се на брежуљцима наговештава дан, зора у пролеће, на обалама реке живота. Осећао је свет у новини и свежини његовој. Прошетао је по врту да види, шта је током ноћи учинио чаробњак скривен у цвећу и у биљу. И његово дрвеће носи у себи тајну, коју и сфинкс носи... Дан ће леп бити, и цео ће припадати њему. Нити ће бити конференција у Бостону, нити ће бити посетилаца. Сем ако му какав идеалиста не закуца на врата. Али, ту је шума. А како је слатко бити свој, нemo обожавати невидљиву присутност, осећати у себи рађање мисли и слушати музiku времена! Сваки сат има своје јутро, своје подне и своје вече. Још један тајanstveni дан који се прикрада окићен, и који нуди дарове своје онима, који их знају примити.

Ушао је у свој кабинет за рад, у своје мислиштво, међ књиге, које су му и рођаци и пријатељи, богате искуством, које и лече, и дају потстрека и командују. У њима се претставља душа људска, која их је и писала...

И остало је да сања, не хитајући, јер је вечност и пред њим и око њега. Ништа не помаже присиљавати инспирацију. Богови долазе кад им се човек и не нада. Да би се душа покренула, сртства су за то ноћ, месечина, звезде, а дању Платон, Плотен, Гете Монтењ, Плутарк, Шекспир. Свуда је око њега мир. На путу за Бостон, чују се кола. У кући се чују запослене девојке. Спрема часове с темом: „Људски живот, и спрема разна предавања... Предавања, предавања и тамо и 'вамо. Треба зарадити што је потребно за живот. А највећа му је радост, да буде сам, да се диви, да мисли о вечној. Крај њега су његове корекције у Монтењу, његови Есеји и његови Широки светови. Више је од двадесет година прошло од како бележи своје мисли, и то, из дана у дан. Ту убележава положај душе на фирмаменту, идеја, узвишено обично једно крај другога; бележи о

ономе што чита, своје разговоре, своје сретаје, своје шаптање, своје интуиције. Зора од Guido Reni-a, коју му је Карлајл послao, виси више камина. Портрети, Шекспира, Монтења и Сведенборга, тих мудраца, његових бесмртних другова, гледају га.

Сео је у столицу крај стола. Расејан је. Ветрик полако њиха врхове борова, један облачак полако клизи небом. Сања и ради... Мисли су свете. Тајанствено се лелујају у свежини скривености живота... А стил је наш интелектуални глас, и само је донекле под нашом контролом. То је тон гласа, који не мислећи узимамо, то је пут ка бескрајности кроз хаос, и кроз страшну ноћ. Глас је као и ваздух око земље, и као атмосфера обавија контуре и објекте, и узима њихов облик. Стил је алхемија мисли и резултат је скривеног рада духа. Пише се по милости Божијој. Има речи мртвих и мумифирих, и речи живих, плодних, пророчких. Писати треба онако, као што се роса слаже на лишћу, сталактити на зидовима пећине, као што се дрвенаста влакна стварају од со-кова. Стил је кристализација. Мисли иду једна за другом, и по изгледу, међ њима нема ни реда ни методе. Одакле почети? Куда ићи? Али, почекајте мало; смирите ваше мисли, и оне ће се саме организовати. Стил је ред божији, божија архитектура...

Дигао се, и из полице с књигама узео Монтења, у одличном преводу Cotton-овом. Монтења воли, јер су одавно пријатељи. Више је од двадесет година како негује то пријатељство. По неки пут му изгледа као да је он написао његове Есеје... Од свег срца грли тога паганца, који налази, да врлине може бити и без хришћанске дисциплине. Његов панегирик Катону и Сократу одушевљава га. У њима се осећа херојскаnota, глас ратне трубе, на који се крв узбуђује... Многе стране Есеја означио је плајвазом, и кад му буде требало, унеће их, скоро текстуално у своје Есеје о рими, о елоквенцији, о књигама, о пријатељству, о васпитању деце.



Оставио је Монтења на његово место, између *Moralia* од Плутарка и његовог великог Платона, одмах до многих свешчица Гетеових у Штутгарском издању, кога чита у оригиналу, да би задовољио Карлајла...

После доручка и ручка оде да обиђе своје имање у Walden-у... Тамо је све тако мирно. Вода се на језеру сија, суво лишће шушти, трава се светлуца... Уживао је у сунцу и у месецу. Залазак сунца, сјај звезда, баровито земљиште, стење, цвркут птица, сва та драж која је кружила око њега, као ноћни лептири око лампе, као да је у себи крила религиозну и божанствену историју васионе. И не би ли се могло рећи: да би му открила своје тајне, природа чека човека, тек кад буде на апогеји самога себе?...

Вратио се кући. Дан је био јединствен, и он му је испио сав нектар. Вече је лепо, и ноћ ће бити још лепша. Сео је за рад, с лицем у лице са својим *Широким световима*, том бескрајношћу мисли. Вечерњача светлуца а један сјајни метеор скрха се с неба. Сумрак, треперење горе на небу Венуса и Јупитера. Ноћна светлост развија своје дражи. Јак

мирис папрата с поља помешан с мирисом цвећа, допире до њега; свици обносе своје мале лампице, а месец се диже и влада небом... Месец, ваздух, биље, брежуљци, уздижу се до савршенства лепоте у покорности васиони...

Пошто је вечеро, после кратке ноћне шетње, Емерсон узима Плотена повезаног у црну кожу, с пуно, плавим плајвазом исписаних знакова, и узме ма коју страну њену да чита. „Они који у самоћи живе, спасавају се од људских брига. Свесни своје људске величине, у срцу им је радост, и сâми су себи друштво... Зидови који штите мудраца нису подложни ни ватри ни лоповима. Таквим животом живе богови и срећни људи, ослобођени земних брига... Потом, иде да спава, а воли сан...

И тако му пролазе дани, ноћи, месеци и сезоне. У Конкорду лети, са реке и са поља диже се сумаглица. Чита *Веде*, и преко лета је прави Брамин. А у јесен мноштво илузија у многобојној шуми. Зими, снег, и ветар што дува у боровој шуми, права Еолова харфа...

R. Michaud

### VIII ЈЕСЕЊА ИЗЛОЖБА

У недељу, 3 прошлог месеца, отворена је у павиљону „Цвијете Зузорић“ VIII јесења изложба сликарских и скулпторских радова београдских уметника.

Општи утисак те изложбе био је врло непријатан, да не кажем врло бедан, јер је већина слика била још понапре пародија нискога реда и врло мало интелигентна, на уметност, на сублимну појаву лепога, и на њену благотворну мисију у друштву људи.

Стојећи пред већином изложених слика, сваком посетиоцу морало се наметати питање: шта уствари хоће *таквим* slikama они који су их радили? Мисле ли њима они некакав свој циљ да постигну, и ако то мисле, какав им је циљ? Чему теже, и знају ли у истини и они, шта је то сликарска уметност? Али ако се претпостави, да они то не знају, а та претпоставка не би била далеко од истине, могло би се рећи, да већ и широка београдска публика то прилично зна. Доказ: како ти уметници окаже своје слике на дрвене прегrade у Павиљону, тако их исто, и то све на броју, пред затварање изложбе посекидају, и носе својим кућама. А зар се из тога факта не би могло закључити: да су сви они материјално обезбеђени, и да им је сасвим све једно, хоће ли и продати коју своју слику

или неће?

Али ако је тако, зашто онда толико кукање њихово, како у овом „пустом“ Београду не зарађују, ни колико им је за хлеб потребно?

Међутим, чим би и они и њихови хвалиоци доказали да су и они имали прилике да виде добра сликарска дела, да и они знају шта је сликарска уметност и да су и они подобни добре слике да раде, и њихове би се слике продавале, и њихов би положај био много бољи.

Сасвим је разумљиво, да и сликари и скулптори који немају талента, излажу своја дела и позивају публику да види, шта они знају и умеју, али се у највише прилика и они паште, да им слике и скулптуре колико толико личе на слике и скулптуре великих мајстора, или, да ма из најдаље даљине потсећају на њих.

Како пак изгледа по већини изложених дела, појединим нашим и сликарима, и скулпторима, није ни мало стало до тога. На питање: Зашто им није до тога стало, кад и сваки од њих хоће да је велики и славан уметник, ево како они одговарају.

Већина је од њих млада, бујна, па шта више и генијална, и зато неће ни главу да обрну на дела сликара и скулптора који су



живели пре њих, а као што је познато то *пре њих*, износи само око две и по хиљаде година.

Какве школе! — говоре они, каква линија какве пропорције, каква композиција, силуeta, еуритмија, каква перспектива и једна и друга, каква Божија светлост и какве сенке? О свему томе могли су вековима дugo водити рачуна само људи, који нису знали како треба радити, нити су знали шта је то *права уметност*.

И што је најжалосније или наравно, најжалосније по њих, њима ништа не помаже говорити, и повлачiti паралелу између њихових дела и дела великих и чувених сликара и скулптора, чије схватање уметности и културе осећања лепога, нису ни људи, а ни природа, били у стању да и у најмањој мери обеснаже.

Али, пошто је већ тако у ствари, пошто је већина излагача сликара решила да раде тако и никако другаче, па ма у томе подухвату своме све дефинитивно утврђене принципе о сликарској уметности, просто на просто негирали и одбацили, то онда, нека само продуже да иду тамо где су наумили, и да раде *на уметности*, како видимо да раде. Ту им слободу не може нико одузети, али исто тако, нико од њих, *том и таквом* слободом, и *таквим* делима својим неће уметности ни најмању штету нанети, на против.

Међутим, и на тој изложби било је делама која заслужују пажњу.

Најуметничкије схваћено, и врло добро рађено дело на тој изложби, било је скулпторско дело г. Илије Коларовића, *Фонтана*. Претставља једну нагу, младу девојку, лепо замишљену и лепо моделисану, у лаком, естетичком ставу. Једном, у колену савијеном ногом, притисла је главу једног делфина, којем, из отворених уста, треба да тече вода, отуда *Фонтана*. Другу пак ногу избацила је из кука позади, у исто тако лаком ставу, и ставила стопало на савијен делфинов реп. Више затурене главе, с погледом горе ка небу, саставила је руке у кружну, грациозну линију. Својим телом одише младошћу и младалачким заносом, као што то младости доликује.

И као што бива у таквим приликама, и

сама, тако схваћена, и тако израђена фигура, освежавала је атмосферу на тој изложби.

Друго, опет скулпторско дело, портретиста г. Петрова, сликара, рад г. Душана Јовановића, врло добром и прецизним моделисањем, издвајало се међу осталим скулпторским делима.

Међу већином пак изложених слика, издвајале су се, по традиционалном духу схваћене сликарске уметности, слике, г. г. М. Петровића, Поморијца, Б. Стефановића, портрет Т. Ђ. г. Голубовића и *Распеће и Бура на Генисартском Језеру* г. Б. Станојевића у малој сали. Обе те слике г. Станојевића добро су компоноване, идејно добро представљене и колористички добро изведене.

Штета је само, што се г. г. Миодраг Петровић и Бора Стефановић споро унапред крећу. Између слика што су излагали пре више година и што су на тој изложби изложили, нема никакве разлике. На свим сликама г. Петровића вода је увек иста, исте зеленкасте боје, и увек, као да не тече, сасвим мирне, огледаласте површине. Међутим, ако има природних елемената, који тако много говоре души човековој, то је вода у разним њеним ставовима и покретима, и разним осветљењима. За г. Стефановића пак може се рећи, да су му и мотиви, и композиције, и тоналитет пејзажа, сви, више мање, слични једни другима.

Наравно, да се то ни једном ни другом не може у грех уписати, али кад већ у природи постоје хиљаде и хиљаде разних светлосних појава, зашто се не инспирирати и другим, исто тако достојним, да буду овековечене?

Сем тога, ни један ни други не оживљавају своје пејзаже фигурама људским и животињским, чиме би им слике у вредности много добиле. Знам, да је то врло тешка ствар, и знам, како су се у томе погледу мучили и понеки од највећих светских сликара. Али ни пред каквим тешкоћама не смеју талентовани сликари да застану. Нека то и по стотину пута покушавају, и сигурно је, да ће стоти пут имати успеха.

П. Ј. Одабић.

## ПОЕЗИЈА

Колико се већ пута наводило оно фамозно место из треће књиге *Републике*, да би се из њега за-кључило, како је Платон изгонио поезију из идеалног друштва. Али те речи кнеза филозофа само утврђују, да је он разликовао две врсте поезије, и

да хомерску епопеју сматра као морално нижу од радије, више религиозне поезије.

„Да је писац *Федона* и *Банкета* прогонио поезију, то је најбезбожнија и најапсурднија бласфемија која се могла изрећи против поезије и против божан-



ственога философа... Оно, због чега он осуђује Хомера, то је, што је боговима дао облик и страсти људске. У томе лежи тајна његове осуде песнику и Хомера, као најславнијег претставника тог профаног облика поезије... У циклусу Хомеровом поезија није више била оно, што је била у циклусу Орфејевом: то јест откровење и поука. Сликајући страсти она је уносила у песме и оно од чега су се философи плашили. Износила је оно, против чега је потребно борити се а не оно, што треба обожавати. Стављала је стварност над идеалом, и људски живот над животом божанственим...

„Грчка, која је почела била да гуши осећање бескрајности у корист слободе, морала је доћи до поезије више људске но што је епопеја: створила је драму. Спустила је поезију да износи на сцену страсти и интересе људи, као што је спустила скулпторску уметност од претстављања богова, на претстављање хероја и других људи. С апсолутне тачке гледа-

дишта, од идеалног типа поезије постојала би поезија вишега реда но што је поезија Хомерова, Есхилова, Софоклова и Еврипидова. Ето, то је права мисао Платонова, и у томе смислу нема хипотезе која не би стала под заштиту таквог једног ауторитета.

„Песник, кога тај мудрац над мудрацима хоће да протера из грађанског окриља, није онај песник, чија је лира припитомљавала лафове и тигрове, онога на чији су се глас ударали темељи градовима, онога, који је обавештавао људе о именима Бића, једном речи: то није прави песник, песник лирски и песник религиозни, то није Орфеј. Песник, кога Платон прогони, то је епски песник, због првих лажи, које је изнео о боговима; то је нарочито песник, који заборавља Бога и природу, и износи само страсти и неодлучност људи, а то је драмски песник...

„Први поетски акт људскога духа, директно је и синтетичко осећање целине природе и бескрајнога бића...“

## Е С Т Е Т И К А

„Идеалисати, значи дати објекту интензивнији и ватренији живот. Лепо се може дефинисати јединством оживљујуће емоције, која чини, те и ствари говоре и мисле. Стварајући од објекта један осећај, уметност му даје и израза и карактера, одуховљава га. Идеал није стварност, он је живљи, интелигентнији и узбудљивији. Идеал није рационалност и апстракција, нити је идеја силом изражена у отпорној материји. Доводећи у сагласност све наше подобности, Лепо мири природу са духом...

„Што нас у уметности интересује, то је сама уметност, али, ко би смео тврдити, да је избор објекта индиферентан уметности; да изражена идеја неманичега заједничког са лепотом; да је сликар мртвих природа исто то, што и историски сликар који се бави највишим мислима људским и тражи, да их изрази? Уметничко се дело може дефинисати збиром сензија, слика, идеја и осећаја које изазива и доводи у сагласност. И према томе, како објекат може бити индиферентан? Није ли објекат прво емоција и плодни принцип, чије последице дело развија?...“

G. Séailles

## ОД УРЕДНИШТВА

Умольавају се претплатници, и они који су примили лист у унутрашњости, да претплату шаљу поштанском упутницом, на адресу уредника, Космајска ул. 2. Та пошиљка стаће их два динара, што значи: да ће и њих лист коштати, као и оне, што лист узимају на број. Уредништво држи, да ће, с обзиром на минималну цену листа и на његову садржину, они, који лист узимају пристати на то.

Читаоци пак Београђани, и претплатници који претплату нису положили, и они, који су лист примали, могу платити лист и у Уредништву.

Власник и одговорни уредник Петар Ј. Одавић. Редакција Београд, Космајска 2 — Телефон 21-072.  
За Штампарију „св. Ђорђе“ Стеван М. Ивковић и Боривоје Љ. Дуњић — Београд, Грачаничка бр. 11 — Телефон 28-500.

